

Mariager Fjord er et sort hul: Vi

MILJØFORBEDRING: Ofte ramt af iltsvind og svindende fiskebestand står Mariager Fjord som et eksempel på, hvordan Danmark har givet slip på at formidle tilstanden og vurderingen af lokale fjorde, søer og vandløb

Af Andreas K. Wielandt
andreas.k.wielandt@nordjyske.dk

Foto:
Claus Søndberg
claus.sondberg@nordjyske.dk

NORDJYLLAND: Det er ikke til at se på overfladen. Mariager Fjord ligner i sin rolighed en idyllisk fjord som så mange andre. Men gennem årene har fjorden været udsat for fatale iltsvind og stor dødelighed blandt bunddyr og fisk. I 1997 gik det så vidt, at flere biologer udtalte, at fjorden var død.

Med det i mente satte jeg mig for at undersøge den nuværende miljøtilstand og udvikling af fjorden. I min søgen fandt jeg, at landmænd, borgere, kommunale politikere og journalister, som jeg selv, gennem tiden har mistet muligheden for at finde viden om lokale vandmiljøers tilstand og udvikling - vær det fjorde, søer og åer.

Vejen til at finde et svar på, hvordan Mariager Fjord nu har det, var derfor også svære, end jeg havde forventet. Nærmest umulig. Og det skyldes efter flere fagpersoners kritik "et sort hul i forvaltningen" af de danske vandmiljøer.

I gamle dage

Efter at have googlet flere mulige søgekriterier finder jeg hverken frem til et diagram, en rapport eller en database, som kan vise mig mængden af kvælstof, fosfor eller tilstanden og vurdering af Mariager Fjord. Derfor griber jeg telefonen.

Jeg får fat i Flemming Gertz, chefkonsulent for vandmiljø ved SEGES, som er et videnscenter for landbruget. Han kan ikke oplyse mig om tilstanden af fosfor eller kvælstof i Mariager Fjord, og det skyldes en problematik, som gør sig gældende for flere lokale fjorde og vandmiljøer i Danmark.

Det er Aarhus Universitet, som står for at opføre årlige

rapporter for vandmiljøer i Danmark i de såkaldte NO-VANA-rapporter, forklarer Flemming Gertz. Men min søgen efter en vurdering af Mariager Fjord, finder jeg ikke i den rapport. Ikke mere.

- Det eneste, som Aarhus Universitet publicerer i en form som er nemt tilgængeligt, er hvad den samlede årlige udledning af kvælstof og fosfor til vandmiljøer er for hele Danmark. Og det samme gælder for tilstanden af fjorde og kystvande, hvor de tager et landsgennemsnit og offentliggør det, siger Flemming Gertz.

At jeg ikke kan finde frem til en rapport eller en database, som viser mig tilstanden i Mariager Fjord, skyldes en begivenhed, der indtrådte i 2007. Her blev landets 13 amter nedlagt, og de nuværende fem regioner blev oprettet.

- I gamle dage, da amterne eksisterede, blev miljøtilstanden opgjort per fjorde og per vandområde. Hvert eneste år udarbejdede amterne de lokale rapporter, men det er gået i vasken nu. Kommunerne er for små, og staten har tilsyneladende ikke bedt Aarhus Universitet om at gøre det, siger Flemming Gertz og forklarer:

I de rapporter, som udgives til offentligheden nu fra Aarhus Universitet, indgår kun et landsgennemsnit over tilstande såvel som fakta om ålegræs, alger i vandet, ilt, vandets klarhed, bunddyr og miljøfremmede stoffer. Den lokale viden og vurdering af Mariager Fjord, som jeg søger, er gået tabt ved amternes nedlæggelse, og det er kritisabelt, mener Flemming Gertz, og kaldet det for et "forvaltningsmæssigt sort hul - et vakuum".

Kritik af systemet indefra

Jeg ringer til Jørgen Windolf, som er biolog emeritus på Aarhus Universitet. Han er stadig tilknyttet Bioscience ved universitetet, som er den faglige afdeling, der udgiver de årlige rapporter om tilstand og udvikling i Danmarks vandmiljøer.

I hans arbejdsliv har han udarbejdet rapporter om fosfor og kvælstof på kommunalt niveau, for amterne og på nationalt plan. På trods af selv at have arbejdet med de årlige rapporter, kritiserer han, at man ikke længere kan følge tilstanden og udviklingen i lokale vandmiljøer, som eksempelvis Mariager Fjord.

- Før amterne forsvandt, var der nogle regionale vandmyndigheder, som publicerede rapporter, hvor journalister og offentligheden kunne gå ind og se, hvordan miljøtilstanden aktuelt var, hvordan udviklingen var, og hvad tilførsel var af kvælstof og fosfor. Men det har man svært ved i dag, og det er dybt problematisk, lyder det fra Jørgen Windolf, som fortsætter:

- Der mangler det, at man laver en faglig sammenstilling af de tal, man samler ind, hvor man prøver at forstå, hvordan tilstanden er i eksempelvis Mariager Fjord, og dernæst årsagen til udviklingen i fjorden. Det blev gjort og kommunikeret ud før i tiden, men det sker ikke mere, og nu mister vi viden om det lokale kendskab til vandmiljøerne, siger Jørgen Windolf.

Da amterne eksisterede, arbejdede Jørgen Windolf med vandmiljøer i Aarhus og Fyns amt. Når han eller en kollega havde udarbejdet en årlig rapport, blev den sat ned på lokale biblioteker og sendt ud til naturfredningsforeninger, interesseorganisationer og andre instanser.

- Der kunne man læse en rapport om Skanderborg Sø eller andre udvalgte vandløb og søer. Men det er jo år siden, man har kunnet det. Nu er der nogle tilgængelige informationer på nettet, og nogen fra Miljøstyrelsen vil sikkert sige, at der ikke er det, man ikke kan finde, hvis bare man ved, hvor man skal finde det henne. Men det hviler jo på den betragtning, at alt på nettet er kommunikeret ud, og det er det jo ikke. På den måde er det trist, at man ikke kan finde den information i tilgængelige

lokale og regionale rapporter, siger Jørgen Windolf.

Rapporterne, som amterne førhen stod bag, er en mangelvare, mener både Jørgen Windolf og Flemming Gertz. Den mangelvare har konsekvenser.

Manglende lokalt aftryk

For at forbedre Danmarks vandmiljøer følger Miljø- og Fødevarerministeriet de ret-

ningslinjer, som EU har sat op for at skabe et bedre vandmiljø. De retningslinjer er kendt som EU's vandrammedirektiv, og dem overholder Danmark.

Men direktivet for EU siger også, at Danmark skal forvalte sine vandmiljøer lokalt og med "forskellige specifikke løsninger". Det lokale aftryk arbejder de manglende lokale vurderinger imod.

- Det er helt relevant og meget uforståeligt. Vi har nogle EU-regler, som siger, at man skal prøve på at forvalte vandområder meget lokalt. Men samtidig i den proces over de sidste 10 år reducerer man i Danmark mængden af kvalificeret mandskab, som amterne var, og de lokale vurderinger de foretog.

Det arbejder imod hinan-

» På den måde er det trist, at man ikke kan finde den information i tilgængelige lokale og regionale rapporter.

JØRGEN WINDOLF, biolog emeritus, Aarhus Universitet

har givet slip på vores viden

Mariager Fjord er et eksempel på en af de fjorde, som almene danskere har mistet viden om. Løbende rapporter om tilstanden og miljøvurderinger bliver ikke længere lavet.

Jeg leder efter en miljøvurdering af Mariager Fjord, kan du hjælpe mig med den?

- Hvad er det for en miljøvurdering - i forhold til hvad? lyder det fra Harley Bundgaard Madsen. Han er kontorchef i Miljøstyrelsen på Fyn.

Jamen, i forhold til kvælstof, fosfor, fauna, ålegræs, gennemsigtighed i vandet, ilt og vurdering af fjordens tilstand.

- Findes der sådan en? svarer Harley Bundgaard Madsen.

Det var måske bekræftelsen. Jeg sætter ham ind i min mislykkede søgen efter en rapport, der viser og beskriver hvordan Mariager Fjord har det. Derefter fremfører jeg kritikken fra Flemming Gertz og Jørgen Windolf om den manglende lokale viden. Samme kritik lyder fra andre fagpersoner, jeg har talt med.

Harley Bundgaard Madsen forklarer Miljøstyrelsens arbejde med landets vandområder:

- Der bliver jo lavet den her årlige rapport, NOVANA, og den giver så den generelle udvikling i det danske havmiljø. Derudover er der EU's vandrammedirektiv. I hver vandrammeplan, som er på seks år, bliver der også lavet en miljøtilstandsvurdering af havet og fjordene og mere. Den sidste vandplan udkom i 2016, og der ligger også en tilstandsvurdering på nettet af Mariager Fjord, men det er rigtigt, at der ikke bliver lavet en decideret faglig rapport for Mariager Fjord, siger Harley Bundgaard Madsen.

Ser du det som et problem, at en sådan rapport ikke laves?

- Det er svært at svare på. Det kommer an på faglige interesser. Jeg mener, at det, vi laver nu, er tilstrækkeligt i forhold til vandrammedirektivet, og for at forvalte vandmiljøet til at opnå en god tilstand, hvis ikke den er der i forvejen, svarer Harley Bundgaard Madsen.

den, siger Jørgen Windolf. Er nationale opgørelser over kvælstof- og fosforreduktionen ikke vigtige?

- Det er vigtigt nok på en eller anden måde, det kan jeg godt forstå. Men det siger jo ikke noget om, hvordan dele af Limfjorden eller Mariager Fjord har det - ikke det mindste. Men det er et af de tal, som folk har bidt mærke i, som man skændes

om fra år til år, siger Jørgen Windolf og fortsætter:

- Det helt afgørende nøglepunkt er, at der er nogen, der har ulejlighet sig med at formidle det, så det bliver forståeligt. For eksempel forståeligt for de landmænd i oplandet til Mariager Fjord, som skal gøre noget ved deres landbrug, eller for de bønder, som bor ude på landet, og skal gøre noget ved

deres kloaksystem. Det er der ingen, der gør mere, siger Jørgen Windolf.

Det leder videre til den næste konsekvens. At borgere, landmænd, kommuner og andre interessenter ikke kan følge med i tilstanden af deres lokale vandmiljø.

- Mange landmænd er smerteligt bevidste om, at de gennem de sidste mange år har reduceret kvælstof,

men de aner ikke noget om, hvordan tilstanden er i den fjord, som de afvander til. De mister jo til sidst gejsten for at gøre en indsats. At landbruget intet får at vide om tilstanden, svarer til, at en parcelhusejer bliver pålagt flere og flere kloakafgifter, men ikke får at vide, om rensningen hjælper, siger Flemming Gertz.

Er der virkelig ingen årlig

opgørelse for hvordan Mariager Fjord har det, spørger jeg mig selv?

Jeg sikrer mig, at der ikke ligger en rapport et sted derude på nettet, som jeg har overset. Derfor kontakter jeg Miljøstyrelsen i Aalborg. De giver mig samme svar - ingen rapport.

Jeg bliver derfra ledt videre til Miljøstyrelsens hovedkontor på Fyn.

Fortsættes næste side ...

Nordjylland

AALBORG • VENDSYSSEL • HIMMERLAND • THY/MORS

» Alle fjorde er specielle, og hvis man skal forbedre noget, har det stor betydning at løfte vidensniveauet hos alle ...

FLEMMING GERTZ, chefkonsulent for vandmiljø, SEGES

I 1997 blev Mariager Fjord ramt af et kraftigt iltsvind, og biologer udtalte at fjorden døde. Siden hen er der opstået liv igen. Men for at finde ud af hvordan miljøtilstanden nu er og udvikler sig, kræver det i følge Flemming Gertz fra SEGES, at man får adgang til en database, selv kan grave data frem, systematisere det og sætte det op.

Mariager Fjord ... *fortsat fra forrige side*

En problemstilling fra Jørgen Windolf og Flemming Gertz lyder på, at lokale interessenter, som landmænd og kommuner, ikke kan se, hvordan det står til med deres lokale fjord. Hvordan ser du det?

- Det er jeg så ikke helt enig i. Når vi laver vores tilstandsvurderinger hvert sjette år, så kan man også gå ind og se, om Skive Fjord er i bedring. Der bliver lavet en vurdering af ålegræsset og algeindholdet, og det er tilgængeligt på nettet. Så på den måde kan man godt se om man får en effekt af tiltagene, siger Harley Bundgaard Madsen.

Men kritikken lyder på, at det er svært at finde frem til den information på nettet, da det ikke er forarbejdet. Jeg har selv søgt med lys og lygte efter det.

- Det kan man have forskellige synspunkter på. Det har jeg sådan set ingen mening om, lyder det fra Harley Bundgaard Madsen.

En kritik lyder yderligere på, at man i EU's vandrammedirektiv har et mål om forvalte vandområderne meget lokalt. Men med de nationale rapporter fra NOVANA og nedlæggelsen af amterne arbejder det imod det lokale arbejde. Hvordan ser du det?

- Igen, når vi laver de opgørelse hvert sjette år, så er det

FAKTA

UDLEDNING

■ Tilførslen af handelsgødning til danske marker er for perioden 1990-2005 halveret fra 400.000 ton kvælstof til 200.000 ton, mens mængden af husdyrgødning siden 1990 og frem til i dag er faldet fra 244.000 til 224.000 ton kvælstof.

■ Fra 1990 til i dag er kvælstofudledningen til havet halveret. Det skyldes blandt andet en reduktion i udvaskningen fra landbruget.

KILDE: DCE OG SEGES

også lokale vurderinger. Det er ikke kun gennemsnit på landet. Det er også meget lokalt, vi har regnet på, hvordan vi kan leve op til målene om bedre vandmiljøer, siger Harley Bundgaard Madsen.

Uigennemskuelig områdeplan

Den sidst udarbejdede vandområdeplan fra juni 2016, som Harley Bundgaard omtaler, er 144 sider lang. I den er Mariager Fjord nævnt fem gange i tabeller. Der fremgår ingen skriftlig vurdering af fjordens tilstand. Skive Fjord er nævnt to gange i rapporten, også uden skriftlig kommentarer til fjordens tilstand.

Hvad gælder ålegræs har man i rapporten undersøgt

Et eksempel på den nationale opgørelse over kvælstof og fosfor, kan findes i den årlige rapport fra Aarhus Universitet, Vandmiljø og Natur fra 2018, også kaldet NOVANA-rapporten. Her står der blandt andet, at tilførslen af kvælstof i 2018 til hele Danmark var 55.000 ton. Tallet er ikke oplyst for Mariager Fjord i den rapport.

84 kystvande i Jylland-Fyn. Tilstanden heraf er samlet i ét skema. I det skema fremgår det, at 57 af de 84 kystvandene er i "ringe" eller "dårlig" økologisk tilstand, hvad gælder ålegræs. Det er ikke nævnt hvilke vande.

Til sammenligning udarbejdede Aarhus Amt, Natur og Miljø, i 2004 en 74 sider lang rapport udelukkende om Bryrup Langsø, dens tilstand og vurdering deraf. Her kunne interessenter læse, at kvælstofudledningen var reduceret markant, og at den videre målsætning var,

at reducere den stigende mængde fosfor i søen.

Sagen i egen hånd

Om den nuværende lokale information er tilstrækkeligt eller ej, må være op til landmænd, kommuner, borgere og andre interessenter at vurdere. Jeg fandt ikke selv det, jeg ledte efter, og måske er det bare sådan, det skal være. Men Flemming Gertz og SEGES har været trætte af, at man skal være "super ekspert" for at finde frem til den lokale tilstand for et vandmiljø. Derfor er de selv

begyndt at lave rapporter for udvalgte fjorde.

Sidste år lavede SEGES en rapport om tilstanden for Skive Fjord, Ringkøbing Fjord, Karrebæk Fjord og arbejder på en rapport om Hjarbæk Fjord og Mariager Fjord. Her opgøres tilførslerne af årlige mængder af tilførsel af kvælstof og fosfor i de lokale fjorde, og der laves udviklingsbeskrivelser for de forskellige fysiske, kemiske og biologiske parametre, som måles i fjordene. Det giver mening at skille tingene ad, mener Flem-

ming Gertz.

- Alle fjorde er specielle, og hvis man skal forbedre noget, har det stor betydning at løfte vidensniveauet hos alle for at give en forståelse og ejerskab og ikke mindst få lavet de rigtige indsatser. Derfor er vi kede af fra landbrugets side, at man på nationalt niveau diskuterer ud fra nogle meget overordnede betragtninger, siger Flemming Gertz.

I følge Flemming Gertz er der ikke lagt op til de store ændringer af måden, man opgør vandområder på næste vandplan, som skal træde i kraft i 2021. Han mener derfor, at der stadig vil være et "regionalt vakuum" til den tid.

Som journalist fandt jeg ikke det, jeg ledte efter - en beskrivelse af Mariager Fjords tilstand og udvikling. Men hvad er udsigten til, at jeg i fremtiden kan tjekke op på en lokal fjord, sø eller havområde? Det spørger jeg kontorchefen i Miljøstyrelsen om.

- Det kan godt være vi får delt Limfjorden og Mariager Fjord op i lidt flere delområder i næste vandområdeplan, hvor vi kan beskrive tilstanden. På den måde bliver det lidt mere lokalt, siger Harley Bundgaard Madsen.